

наша слова

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 47 (1042) 23 ЛІСТАПАДА 2011 г.

БелаПАНу - 20 гадоў

БелаПАН (Беларуская прыватнае агенцтва навін) быў заснаваны 20 гадоў таму, 19 лістапада 1991 г. у Менску журналистам Алегем Ліпаем.

За 20 гадоў БелаПАН ператварыўся ў найбуйнейшую крыніцу інфармацыі. Штодня на яго стужцы навін з'яўляецца пад 100 навін. БелаПАН, які мае беларускую, расійскую і англоўскую версіі, з'яўляецца важнейшай крыніцай палітычнай, эканамічнай, дзяловой, фінансавай і іншай інфармацыі з Беларусі,

у тым ліку і для журналістаў іншых СМИ уключна з «Нашым словам».

Два асноўныя прынцыпы, якіх прытымліваеца БелаПАН у сваіх дзеянасці:

— паведамляць пра ўсе важныя падзеі, незалежна ад таго, па чый волі яны адбываюцца;

— падаваць інфармацыю пра падзеі без іх журналіскай ацэнкі, з каментарамі спецыялістаў і ўсіх зацікаўленых бакоў, прадстаўляючы розныя пункты гледжання на

падзеі, не аддаючы перавагі ніводнаму з іх.

Ад 2002 г. БелаПАН выдае інтэрнет-газету «Беларуская навіны», аднаго з лідараў беларускіх інтэрнет СМИ.

Рэдакцыя «Нашага слова» выказвае шчырую падзяку калектыву агенцтва за шматгадове супрацоўніцтва і зычыць быць першымі і найбольш дакладнымі ў асвятленні нашай рэчаіснасці.

Вы нам вельмі патрэбныя.

Захаваем беларускамоўны дзіцячы часопіс “Бярозка”

Заява Сакратарыяту ТБМ

Як стала вядома са сродкаў масавай інфармацыі з наступнага года спыняе сваё самастойнае існаванне беларускамоўны дзіцячы часопіс “Бярозка”. Гэта выданне на працягу дзесяткаў гадоў несла беларускія слова ў беларускую школу, выхоўвала патрыятызм і любоў да беларускай мовы і культуры ў нашых дзетак.

У сувязі з гэтым мы заклікаем грамадзян Беларусі неадкладна звяртацца да беларускага ўрада з патрабаваннем захаваць выхад часопіса “Бярозка” і аўтавіць падпіску на гэтае выданне на наступны год, год юбілеяў класікаў беларускай літаратуры Янкі Купалы, Якуба Коласа і Максіма Танка.

Прынята 18 лістапада 2011 г.

Часопіс “Верасень” № 5

ISSN 2073-7033

Таццяны Сівец “Таму, хто знойдзе”. Ганна Новік робіць агляд гомельскага самвыдату. Пра сакрэты творчасці з маладымі музыкамі гуртоў “PANaNieba” і “ZIGZAG” размаўляе Альдана Мартыненка. І ўжо традыцыйна заканчваеца нумар “СД-калекцый” вядомага музычнага аналітыка Вітаўта Мартыненкі.

Пытайце «Верасень» № 5 на сядзібе ТБМ (Румянцева, 13) і ў Акадэмкнізе. Дасылайце свае творы ў часопіс «Верасень» на электронны адрес: verasenches@gmail.com

110-гадоў з дня нараджэння Міхася Зарэцкага

Міхась ЗАРЕЦКІ, сапр.: Міхаіл Яўхімавіч КАСЯНКОЎ (20 лістапада 1901, в. Высокі Гарадзец Сенненскага пав. Магілёўскай губ., цяпер Талачынскі р-н Віцебскай вобл. — 29 кастрычніка 1937, Менск, НКУС) — беларускі празаік, драматург, перакладчык, крытык.

Дзяяціства прыйшло ў в. Зарэчча пад Шкловам — адсюль псеўданім. З 10-гадовага ўзросту вучыўся ў Аршанскай духоўнай вучэльні і Магілёўскай духоўнай семінарыі (у 1917 пакінуў семінарыю пасля 2 гадоў вучобы). Працаўваў перапісчыкам у паўдніўскай частцы. З лютага 1919 настайнічаў на Магілёўшчыне, потым прызначаны загадчыкам власнога аддзела народнай асветы. У 1920—1927 палітработнік Чырвонай Арміі. Публікаўца пачаў у 1922. З 1924 член літаб’яднання «Маладняк», уваходзіў у Цэнтральнае Бюро арганізаціі. У 1926—1927 рэдагаваў часопіс «Маладняк». У 1927 стаў адным з ініцыятараў утворэння новага літаб’яднання «Польмия». У жніўні — кастрычніку 1927 у складзе дэлегацыі

беларускіх літаратаў на вадаў Латвію, Чэхаславакію, Германію, Францыю. Адзін з ініцыятараў тэатральнай дыскусіі ў лістападзе 1928. Выступленні М. Зарэцкага ў друку былі расцэнены як праваы нацыянал-дэмакратызму. Разам з А. Александровічам і А. Дударом ён заявіў пра выхад з БДУ. У 1929 выключаны з ВКП(б). Член СП БССР (з 1934). З лістапада 1936 працаўваў загадчыкам аддзела літаратуры і мастацтва БелАН. Арыштаваны 3.11. 1936 у Менску. Асуджаны пазасудовым органам НКУС 28.10. 1937 як «актыўны член нацыянал-фашистыкі тэрар. арганізацыі» да ВМП з канфіскацыяй маёмесці. Рэабілітаваны ваенай калегіяй Вярхоўнага суда СССР 7.12. 1957. Быў жанаты, гадаваў дзве дзяцей.

Дэбютаваў апавяданнем у 1922 (газета «Савецкая Беларусь»). Аўтар зборнікаў апавяданняў «У віры жыцця» (1925), «Пела вясна» (1925), «Пад сонцам» (1926), «42 дакументы і дзве Жвіроўскіх» (1926), «На чыгуцьні» (1928), «Ракавыя жаронцы» (1930),

зключаны і п’есы «Віхор на балоце» і «Белыя ружы», апавядання «Бацькаў сын» (1932), аповесці «Голы звер» (1926), раманаў «Сцежкі-дарожкі» (1928), «Вязьмо» (1932), книжак нарысаў «Падарожжа на новую зямлю» (1929), «Лісты ад знаёмага» (1931). Аўтар п’ес «Сымон Карызна» (1935), «Ная» (1936) і інш., а таксама кінасцэнэрыя «Пачатак шчасця».

У 1975 выдадзены зборнік выбраных апавяданняў «Пачатак шчасця», у 1989—1991 выйшаў Збор твораў у 4 тамах.

100-гадоў з дня нараджэння Яўгена Ціхановіча

ЦІХАНОВІЧ Яўген Мікалаевіч (12.11.1911, станцыя Джусалы, Казахстан — 2005, Менск), беларускі мастак. Ганаровы сябар клуба «Спадчына» з першых дзён яго ўтворэння. Скончыў Віцебскі мастацкі тэхнікум (1932). Удзельнічаў у мастацкіх выставах з

творамі, якія вызначаліся выразнасцю выяўленчай мовы і жыццёвой канкрэтыкі. Значнае месца ў творчасці Я.М. Ціхановіча займаў тэмы нацыянальнага Адраджэння, змагання за родную мову, партызанская руху ў Беларусі. Аўтар шматлікіх партрэтў дзеячоў культуры Беларусі (У. Галубка, Францішка Скарыны, М. Гусоўскага, Францішка Багушэвіча, В. Дуніна-Марцінкевіча, А. Міцкевіча, М. Чарота, М. Багдановіча, Ёткі, Якуба Коласа, Янкі

каўшчыны. Аўтар шэрагу пейзажаў. У Старадарожскім мастацкім музеі экспануецца да 30 алейных і графічных твораў. Яму прысвечаны два стэнды, дзе змешчаны яго ўспаміны ў часопісе «Полацак» (ЗША, Кліўленд), шэраг публікаций пра мастацкую дзеянасць Я.М. Ціхановіча і пра дынастычную дзеянасць яго родных і блізкіх (брата, сына, унука, цесця У. Галубка).

За актыўную грамадскую дзеянасць на карысць Бацькаўшчыны і нацыянальнага Адраджэння, захаванне і памнажэнне нацыянальнай спадчыны Камітэтам Ушанавання ганараваны ордэнам «Гонар Айчыны» (25.03.1997), Бел-чырвона-белай стужкай з выявай герба «Пагоні» і надпісам «Ганцу Адраджэння» (27.11.2001) і адпаведнымі дыпломамі.

Удзельнічаў у сусветнай выставе «ЭКСПО-70» у Японіі. Занесены ў Кнігу гонару «Рупліўцы твае, Беларусь».

Купалы, П. Броўкі і інш.) і эксплірысаў да шэрагу кніга-збораў. Мова, як неад’емны атрибут твора выяўленчага мастацтва, арганічна ўведзена ў шэраг партрэтў. Яго высокамастацкія па зместу і тэхніцы выкананні творы з’яўляюцца набыткам нашай Баць-

Які лёс чакае беларускую мову?

У 2010 г. чешскі ўніверсітэт з горада Усці над Лабай выдаў на рускай мове манаграфію Іны Каліты, якая мае назыву “Современная Беларусь: языки и национальная идентичность”.

Адразу хачу сказаць, што не падрыхтаваному чытагу праца вадаецца з гэтай кнігай будзе цяжка. Яна пера-гружана спецыфічнай лінгвістычнай лексікай, шматлікім спасылкамі на розных мовах, шырокім роскідам думкі аўтара ў часе і прасторы беларускай гісторыі XIX-XX стст.

Праца падзелена аўтарам на пяць раздзелаў. Першы, самы невялікі, распавядзе аб моўнай палітыцы Беларусі XX-XXI стст. I. Каліта выдзяляе этапы моўнай палітыкі, першы пе-рыйяд беларусізацыі 20-30-х гг. ХХ ст., пачаткі другой беларусізацыі ў канцы ХХ ст., гаворыць пра ролю БНФ, другі этап беларусізацыі (1989-1999 гг.) і неафіцыйны перыяд Адраджэння канца ХХ - пачатку ХХІ ст.

Треба сказаць, што тут маюцца пэўныя недахопы ў валоданні аўтарам гістарычнай фактуры. Нічога не сказана пра развіццё беларускай мовы на тэрыторыі Заходняй Беларусі ў 1915-1939 гг., асабліва ў перыяд нямецкай акупацыі і існавання марыянетачнай дзяржавы Рэспубліка Сярэдняя Літва (1920-1922 г.). Няма інфармацыі пра стварэнне і ролю Таварыства беларускай мовы ў перыяд 1989-1994 гг., гаворка вядзеца то-лькі пра БНФ. Прычым аўтар не ведае, што партыя БНФ ўтварылася толькі ў 1993 годзе, калі дзей-насць БНФ паступова затухае. Аўтар звяртае ўвагу чытагу на папулярнасць сярод беларускай эліты тарашкевіцы і лацінкі, а таксама на масавае выданне эпрэссаванай беларускай літаратуры 20-30-х гадоў мінулага стагоддзя, на новыя арфаграфічныя правілы, якія набылі сілу закона ў 2010 годзе.

У другім раздзеле гаворка вядзеца пра агульную характеристыку інтэрферэнцыі ў сучаснай Беларусі. Аўтар раскрывае лінгвістычны тэрмін “моўнас інтэрферэнцыя” як працэс і вынік моўнага ўза-емаўпльыву, калі ўзнікаюць моўнія змены, абумоўленыя контактам. Далей гаворка ідзе пра “белінгвізм”, “двоймоўе” і “дыглосію”.

Аўтар пагаджаецца з беларускім даследчыкам А. А. Лукашанцам, што сістэма нацыянальнай беларускай мовы складаецца з пісьмовага варыянта агульнолітаратурнай мовы, “тарашкевіцы”, “вуснага варыянта”, народных гаворак, сацыяльных дыялектаў і “трасянкі”. I. Каліта праводзіць парыўна-учынны аналіз развіцця беларускай і украінскай моў і іх суязі з царкоўнаславянскай мовай праваслаўнай царквы. У якасці прыкладу разглядае семантычнае расчлапленне лексемы “блага” ў вышэйзгаданых славянскіх мовах. Потым дасеща табліца парыўнання рускага і беларускага алфавітаў і адзначаеца іх розніца, асабліва графічна. Асобныя параграфы прысвечаны білінгвізму беларускіх СМІ і беларускай медыя-прасторы на мяжы ХХ-ХХІ стст., а таксама асаблівасці беларускай мовы незалежных выданняў.

Цікава напісаны параграф “Беларуская школа. Білінгвізм у сістэме адукцыі”, а таксама параграфы пра мову таварынных знакаў, дзяржаўных пячатак і этыкетак.

Падрабязна разглядаецца панятак “родная мова” для беларусаў. Аўтар падкрэслівае, што беларуская мова застаецца ў Беларусі палітычным, адкрытым пытаннем, з якога выцякае шмат іншых. У якасці станоўчага прыкладу прыводзіцца сайт

www.budzma.org.

Інтэрферэнцыя на моўным узроўні – называ трэцяга раздзела манаграфіі. Раздзел пачынаецца з падрабязнага разгляду такой з'явы як **трасянка**. Даследчыца вызначае **трасянку** як заменік, баласт, своеасаблівую дамешку, якая дапамагае лепей засвоіць як рускую, так і беларускую мову. Яна мае рознанакіраваныя вектары дзеяння. I з гэтым вызначэннем можна пагадзіцца. Пры гэтым I. Каліта пагаджаецца з высновамі Сяргея Запрудскага, які вылучае дзве формы трасянкі: “трасянку на беларускай аснове”, альбо ўласна “трасянку і руска-беларускае вымаўленне”, альбо “не вельмі дрэнная руская мова”.

Слова “трасянка” паходзіць з сялянскіх дыялектаў цэнтральнай Беларусі, азначала некалі сумесь сена і саломы, якой у галодныя часы кармілі свойскую жывёлу.

Даследчыца вызначае асаблівасці сучаснай беларускай трасянкі:

1) фанетычная ўстойлівасць, калі трасянка ахоўвае каркас беларускай літаратурнай мовы (нормы);

2) трасянка як сродак стылістыкі (прыклад – твор Янкі Купалы “Тутэйшы”);

3) трасянка як шматпланавая метафора, сродак сатыры і гумару;

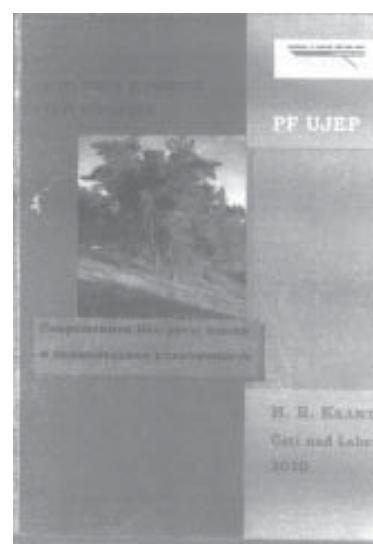
4) крэатыўны сродак у іміджы беларускіх выкананіц (песні Лявона Вольскага і інш.);

5) стылістычны прыём, альбо літаратурна-мастацкай трасянкі, ужываеца ў мастиакіх творах.

Трасянка як лінгвістычны тэрмін з'яўлюецца ў 90-я гады ХХ ст. Магчыма, што першы яго стаў выкарыстоўваць Зянон Пазняк. Аналагам трасянкі даследчыца лічыць сумесь польскай і беларускай мовы ў XVIII-XIX ст.ст. Ад сябе магу дадаць, што польска-беларуская трасянка існуе ў некаторых вёсках і мястэчках Віленшчыны, якую Сталін перадаў Літве ў 1939 і 1940 годзе. Даследчыкі вылучаюць два этапы пашырэння беларуска-рускай трасянкі, калі беларускія сяляне масава перасяляюцца ў горад. Першы этап – гэта пачатак ХХ ст. і другі – 50-60-я гады ХХ ст. Псіхалагічным падтэкстам узімкення трасянкі аўтар лічыць такі пісіхічны феномен як “тутгызасць”, добра паказаны Янкам Купалам і даследаваны сучаснымі беларускімі наукоўцамі.

Трэба адзначыць, што аўтар кнігі правяла на Беларусі ў ліпені 2008 г. спецыяльныя паліявыя даследаванні з мэтай даведацца як рэспандэнты ставяцца да розных праяў трасянкі. Для даследавання быў абрани горад Берасце, дзе жыве шмат рускіх (сярод іх большасць складаюць былья вайскоўцы іх сем'і) і Украінці. Анкеты запоўнілі калі 300 чалавек. Анкеты мелі 41 пытанне, былі зроблены на беларускай мове, але запаўняць іх дазвалялася на “любой” мове. Цалкам было выкарыстана 82 анкеты – гэта жыхары Берасця і некаторыя выпадковыя людзі з іншых мясцовасцей Беларусі. З іх 65 беларусаў, 7 – рускіх, 4 – украінцы, некаторыя нацыянальнасць не назвалі, 1 беларуска-азербайджанка і 1 “ліцвін”. Самымі цікавымі вынікамі даследавання з'яўляецца думка, што нацыянальная мова існуе ў свядомасці, як спецыфічны нацыянальны прадукт, які здолыны актыўнавацца ў пэўнай сітуацыі і выказванні аптычных, што стан беларускай мовы не ёсць нармальны.

Таксама даследчыца аналізуе і такую ўкраінскую з'яву, як “суржык”, каб парыўна-чыце з “трасянкай”.

Дарэчы, “суржыкам” у канцы ХІХ ст. называлі сумесь пшаніцы і жыта. Украінскія лінгвісты называюць “суржыкам” мову горада, які перастаў быць украінскім, але так і не стаў рускім.

Чацвёрты раздзел кнігі мае назыву “транскод”. Гэтым тэрмінам аўтар вызначае блізкія моўнія з'явы, такія як “трасянка” і “суржык”. Даследчыца вылучае розніцу паміж транскодам і крэольскімі мовамі. Яна параўноўвае транскод з прастамоўем і рускім сленгам.

У апошнім раздзеле разглядаюцца падыходы да фармавання прынцыпаў моўнай палітыкі ў Беларусі. Аналізуцца паралелі Беларусь – Ірландыя, Беларусь – Лужыцы, Чэхія – Славакія, Славакія – Беларусь. Таксама звяртаецца ўвага на моўную сітуацыю ў Кыргызстане, Украіне (такіх суб'ектах Расіі як Адыгейя, Башкартостан, малыя народы Поўначы).

Аўтар адзначае, што пачынаючы з 2008 года назіраецца тэндэнцыя стварэння іміджу Беларусі. Гэты працэс усядзімліў юлады, апазіцыя і інтэлектуалы. Вылучаюцца дзве плыні: дзяржаўная, якая вызначае палітыку, і недзяржаўная, якую выказвае ТБМ і асобныя працадзейнікі культуры. Таксама аўтар звяртае ўвагу на існаванне з 2009 года сайта “Будзьма” – грамадска-культурнай кампаніі, накіраванай на аўяднанне беларусаў на грунце сваёй самабытнасці. Яна таксама раіць абапірацца на “Стратэгію развіцця беларускай мовы ў ХХІ ст.”, пропанаваную ТБМ.

У заключэнні можна спыніцца на наступных выносах Іны Каліты.

“Беларусь імкненца захаваць сваю ідэнтычнасць. Аднак для дзяржавы, якая не з'яўляецца нацыянальнай ў пэўным сэнсе, першачарговым пытаннем павінна стаць нацыянальная мова”.

“На сучасным этапе праблема беларускай мовы – у значайнай ступені – праблема лінгвазакалічнай, як з пункту гледжання ўнутры самой нацыі, так і з пункту гледжання зовнешніх фактараў”.

“Беларусам не трэба ствараць наноў мову і культуру, трэба пачаць карыстацца гэтай спадчынай”.

“Пазітыўным у агульной іяпрастай і супяречлівай сітуацыі з'яўляецца тое, што самаатая-самленне сябе як беларусаў і прызнанне, хоць і сімвалічна, беларускай мовы як роднай, жыве ў свядомасці народа”.

Было б добра, каб аўтар зрабіла папулярную версію сваёй кнігі для шырокага кола чытачоў і па-беларуску.

Алег Трусаў,
канд. гіст. науок,
старшыня ГА “ТБМ”
імя Ф. Скарыны”.

Ваяр, вой, ваяка, воін...

“Само на сабе існаванне альтэрнатыўнай думкі ўжо ставіць яе ўладальніка ў выгоднае становішча. І не трэба думаць, што адзін ў полі не ваяр.” (Наша слова. № 42 (1037) 19 кастрычніка 2011 г. С.4).

Акадэмічныя беларускія слоўнікі не падаюць першых двух слоў загалоўкавага шэрагу, а толькі апошнія два, прычым **ваяка** толькі адпаведна з пазнакай, што мае ўсесаюзны стандарт: “**Вояка** разг. обычно шутл., ірон. – **ваяка**” (Руско-беларускі слоўнік, 1993, Т.1. с.257). Гэта бачым і ў “Глумачальным слоўніку беларускай мовы” (Т.1, 1977, с.472). Праўда, у аднанігавым яго паслядоўніку ёсць і справядлівая дэфиніцыя гэтага слова: “**Ваяка...** Вопытны і храбры воін (уст.) або той, хто вае задзірьста і нідуала (разм., іран. або карт.)” (Мінск, 1996, с.108). Менавіта з першым зместам гэтае слова адпавядае рас. **воин**, пра што сведчыць ілюстрацыя ў беларускай частцы першага акадэмічнага выдання – “Руска-беларускі слоўнік” пад рэдакцыяй правадзейных членуў АН БССР Я. Коласа, К. Крапівы і член-карэспандэнта АН БССР П. Глебкі (Масква, 1953, с.67), дзе чытаєм: “**Воин** – **войн**, м. – один в поле не воин – адзін ў полі не **вояка**”. Слова **ваяка** як адэкват рас. **воин** падаеца і ў “Беларуска-расійскім слоўніку” М. Байкова і С. Некрашэвіча (1926): “**Ваяка** м. – **вояка, воин...**”. Гэтае вайскове слова **ваяр** і яго першасны варыянт **вой**, засведчаны ў “Расейска-беларускім вайсковым слоўніку” Станіслава Судніка і Сержука Чыслава (Менск: Белфранс, 1997, с.33): “**войн** – **ваяр, войн, вой**”. Менавіта слова **ваяр** найбольш прыдатны адпаведнік рас. **воин**, бо **вояка** мае дадатковыя экспрэсіўныя адценні. Да таго ж суфікс **-як-а** (-ак-а) не мае прадукцыйнасці ў тэрміналагічным слоўніку. Прыемна было ўбачыць гэтае актыўнае ў сучасным беларускім маўленні слова **ваяр** на старонках цяперашняга “Арфаграфічнага слоўніка беларускай мовы” А.Л. Баршчэўскай, Л.П. Баршчэўскага (Мінск: Радыёла-плюс, 2010, с.560). На с. 81 чытаєм: **ваяр**, -рб, -рэ, -роў; а на с. 87: **вой**, вая, вую гл. **ваяр**”. Падаеца тут і вытворнае слова **ваярства**, якое здатнае замяніць усесаюзны стандарт **войства**.

Веласіпед, ровар.

“Дзяянства выдатна памятае замежны **ровар** “горнік”, першу рагатку, першы паштунак дзяржычыны, першу цыгарэту, першае віно, першае кахранне, першае хобі, першыя фінцікі і жукікі” (С. Календа // Маладосць. 2011. № 9. С. 9). “Вечер. На каиштане лісце шуміць, быццам **ровар** едзе па асфальце” (У. Сяпіан // Маладосць. 2011. № 9. С. 27). “Прывёз хлапец на **ровары** Курэй і мёду збан” (Р. Барадулін).

Слова **р ovar** не фіксуецца акадэмічнымі перакладнымі слоўнікамі. Няма яго і ў аднанігавым глумачальным слоўніку беларускай мовы. Шасцінкі “Глумач

Як пасеяць беларушчыну?

18 лістапада ў Дащкоўским цэнтры развіцця дзіцяці №2 г. Ліды (загадчыца Людміла Мікалаеўна Карп) прайшоў беларускамоўны ранішнік у групе №10 (дзеци 4-5 гадоў). Да слова, гэта адзін з цэлага шэрагу такіх беларускамоўных ранішнікаў, якія праводзяцца ва ўсіх сярэдніх і старэйшых групах.

На гэты час ў Цэнтры праходзяць ранішнікі на тэму "Восеніскі кірмаш". Потым пойдуть каляндныя ранішнікі, вясной будуть ранішнікі на тэму "Гуканне вясны", летам, вядома ж будуть купальныя.

У старэйшых групах сцэнары, у якіх рэй вядзе музычны кіраўнік Віктараўна Сітнікова, больш складаныя, у сярэдніх групах прасцейшыя, але і там, і там дзеци рыхтуюцца да ранішніка прыблізна трох тыдні. Тры тыдні дзеци вучать вершыкі, развучаюць песні, танцы, гульні. Тры тыдні ў групах гучыць беларуская мова. Практычна

ўсе выхавацельніцы добра валодаюць мовай, у тым ліку і выхавацельніца групы №10 Марыя Іванаўна Мацюк, а ў маладых дзяўчат, якія выступалі на свяце ў ролі блазнаў, трэба адзначыць абсалютна бездакорныя і мову, і маўленне. Выдатнае беларускае маўленне паказалі і дзеци, хоць, як казалі башкі, дзеци разумелі не ўсе слова з вершыкі, але пазавучвалі, і ніхто ні разу не збіўся.

Як адзначае Людміла Мікалаеўна, спачатку былі сумненні, ці атрымаецца, а калі ўсё пайшло гладка, то задавальненне ад такіх ранішнікаў атрымоўваюць усе: і дзеци, і выхавацельнікі, і башкі.

Ранішнікі - не адзіная

форма далучэння дзетак да беларушчыны. У Цэнтры запрашаюцца фальклорныя калектывы, народныя тэатры, праводзяцца іншыя мерапрыемствы.

Цэнтр не мае статусу беларускамоўнага, але ўсе кабінеты і групы тут падпісаны па-беларуску. І можна спадзявацца, што праца калектыву Цэнтра па пашырэнні беларушчыны праз позні час прывядзе да адкрыцця ў суседній школе №9 беларускамоўных першых класаў.

Лілея Крупкіна.

Беларуская мова з вуснаў бацюшкі - святая, як малітва

Канец кастрычніка і пачатак лістапада ў нашых краях адзначаны тым, што на могілкі купкамі і па аднаму, моўчкі, неяк разважліва, рушыць насленіцтва бліжэйшых вёсак. І могілкі неяк па-асабліваму ажываюць. Дзядоўскія могілкі павінны быць адведана і святочна прыбрания.

Але ўсё ж галоўнае для наших продкаў - наша малітва. І таму важна адзначыць радасную падзею, якая адбылася ў нашым раёне 29 кастрычніка. У вёсцы Пацаўшчына, што належыць да прыходу Накрышскай Барыса-Глебскай царквы, быў асвячнены новы храм.

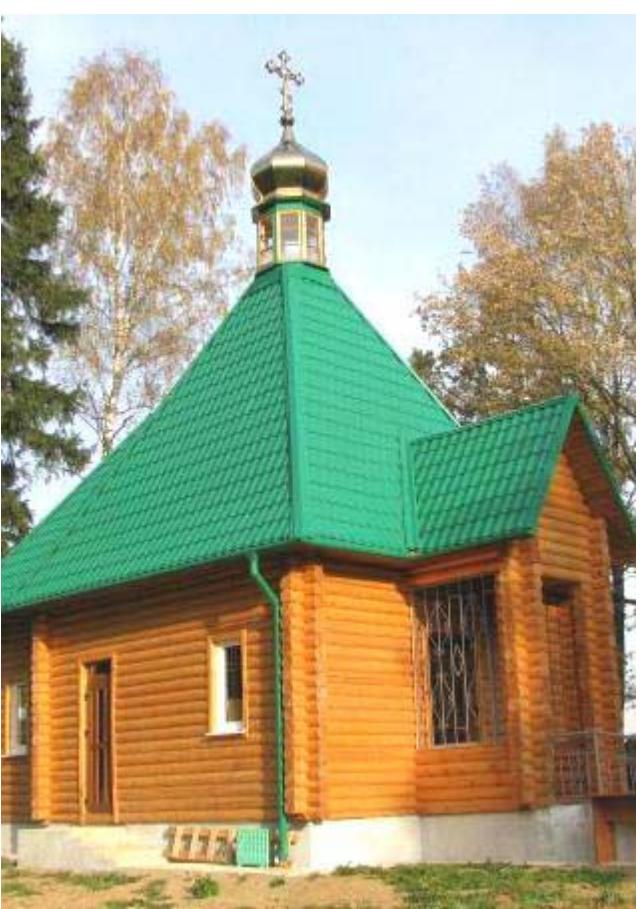
Сама назва Пацаўшчына напамінае нам пра некага Паца. Хутчэй за ўсё, паселішча належала камусыці з шляхецкага роду Пацаў. У 19 ст. тут размяшчалася цэнтр Пацаўскай гміны, у склад якой уваходзілі 80 фальваркаў, вёсак, асадаў і засценкаў. Гэта сведчыць аб вялікай грамадской значнасці паселішча ў мінулым.

Цяпер - гэта вёска маланаселеная. Мясоўшае насленіцтва нічога не ведае з гісторыі сваёй вёскі. Каля Пацаўшчыны знаходзяцца могілкі: старыя і новыя. Старыя могілкі называюць "Татарскія". Чаму? Дакладна невядома.

На Беларусь у часы Вялікага Княства Літоўскага і Рэчы Паспалітай запрашалі татараў, якія служылі князям,магнатам і каралем. Татары, верагодней за ўсё, жылі і ў гэтай мясцовасці як людзі іншай веры, мелі свае могілкі. Хутчэй за ўсё, гэта менавіта так. За старымі могілкамі ёсьць велизарныя камяні, гэта не праста камяні, але відаць, што там былі нейкія муры. Мы спрабавалі высветліць, што там такое было, але ніхто адказу не даў. Відаць, гэты будынак быў такі стары, што нават людзі, якія тут жывуць, не помніць, і ім башкі не расказвалі, што тут было.

Новенькая царква пабудавана на могілках на сродкі прыватных ахвяравальнікаў. Спадарыня Ірына, якая нарадзілася ў Пацаўшчыне, а цяпер живе з сям'ёю ў Англіі, цалкам прафинансавала будаўніцтва. Такім чынам жанчына вырашила ўшанаваць памяць свайго памерлай сястры, магіла якой зараз знаходзіцца побач з храмам.

А нам пашчасціла пабачыць храм за месяц да яго асвячэння. Разам з настаяцелем Накрышскай царквы айцом Георгіем мы падарожнічалі па гэтых мясцінах.

Чын асвячэння і першую літургію ў новым храме ўзначаліў епіскап Лідскі і Наваградскі Гурый. У сваёй прамове ён падкрэсліў важнасць малітвы за памерлых продкаў і сваякоў. Урачысты абрэд, адчуванне далучанасці да чаго-съці вялікага і таямнічага стварылі не-паўторную кранальную атмасферу. Спрыялі гэтаму і запаленныя зінчы, пахладану, прыгожы спеў хору з Жыровіцкай семінарыі.

Вельмі важна, што асвячэнне храма адбылося якраз напярэдні памінальны дзён ў хрысціянства. Цяпер штогод у дзень асвячэння храма будзе заўжды шмат людзей, якія памоляцца і за спачылых.

А нам пашчасціла пабачыць і алтар, і яшчэ не асвячаны і непакрыты прастол. Ціха і неяк па-хатніму ўтульна было тады ў храме. Праз вокны ліліся промні сонца, цёплым золатам ззялі сцены храма, і ў самую душу пранікаў такі шчыры, добразычлівы голас святара, які з замілаваннем ды пышчотай апавядаў пра новы храм.

Шчаслівая падзея ў сяльчан, вялікая радасць у спачылых - будзе малітва, будзе прытулак дзеля ратавання душы. З хрышчэннем, новінка царква ў гонар Усіх беларускіх Святых!

Лашкоўская Паліна,
сябра гісторычно-патрыйнага клуба
"Спадчына", м. Дварэц,
Дзяржаўскі р-н.

Не стала Анатоля Белага

Белы Анатоль Яўхімавіч (10.12.1939, г. Старая Дарога Менскай вобл. – 14.11.2001), грамадска-культурны дзеяч, вучоны, калекцыянер. Скончыў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт (1967). З 1995 г. выкладаў у БДУ. Старшыня грамадска-асветніцкага клуба “Спадчына” (1984). Сябрав Саюза мастакоў Беларусі (1995). Сябрав Саюза беларускіх пісьменнікаў (1999). Прафесар, дыпламант Міжнароднага Кембрідзкага цэнтра (Англія, 1999). Член Міжнароднай акадэміі навук Еўразіі (Менск, 2005). Ініцыятар, арганізатор і кафедрынтар стварэння сайту: www.spadchyna.com, www.spadchyna.narod.ru, www.pakutniki.narod.ru, www.adradjency.narod.ru, www.spadchyna.medir.ru, www.rodnamova.narod.ru. Сабраў вялікую калекцыю твораў жывапісу, графікі, медальернага і дэкаратыўнага мастацтва (каля 3000 адзінак). Арганізатор тэматычных выставак. “Кастусь Каліноўскі і студзенская паўстанне 1863 года ў Беларусі” (Менск, 1986, 1990, 1991; Маріёў, 1988, 1991), “Францішак Скарыны” (Менск, Яраслаўль, ЗША, 1985, 1986, 1990, 1991), “Максім Багдановіч” (Менск, 1996), “Дзеячы беларускага замежжа” (Менск, 1994, 1996), “Уладары старожытнай Беларусі” (Менск, 1996), “Любіць Радзіму – шанаўца родную мову” (Менск, 1990, 1991, 1994, 1996), “Гісторыя Беларусі ў мастацкіх вобразах і партрэтах” (Менск, ЗША, 1990, 1991, 1996), “Медальернае мастацтва Беларусі” (Мінск, 1984). Выдаў альманахі “Спадчына – Спадчыны” (1994), “Скрыжалі “Спадчыны”” (1996, 1998, 2006, 2007), “Прымалі закон аб мовах” (1995, сумесна з Л.Лычом), плакаты-календары “Радавод полацкіх і вялікіх беларускіх (літоўскіх) князей” (1995), “Старожытная Беларусь часоў Вітаўта Вялікага” (1996), “Яго чакала Беларусь чатыры стагоддзі” – зборнік дакументаў і матэрыялаў да 85-годдзя з дня нараджэння М.І.Ермаловіча (2007), падрыхтавана 5 каталогаў (каталог “Раскрылі крэлы музы” выйшаў у пачатку

лістапада 2011 г.), даведачная літаратура, звыш 150 артыкулаў пра беларускае мастацтва і яго гісторыю. Тэмы навуковай дзеянасці: “Францішак Скарына – мастер эпохі Адраджэння” і “Вобраз Кастуся Каліноўскага ў выяўленчым мастацтве”. На аснове сваёй калекцыі ў 1990 г. заснаваў, а 1999 г. адкрыў на сваёй сядзібе ў г. Старая Дарога прыватныя мастацкі музеі, у якім экспазіція складаецца з каля 1700 твораў жывапісу, графікі, скульптуры, медальернага і дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва Беларусі. У экспазіцыі прадстаўлены партрэты князёў, палкаводцаў, гетманаў, палітычных, дзяржаўных, рэлігійных, культурна-асветніцкіх дзеячоў Беларусі і яе дыяспары, батальнай карціны, краяды, помнікі дойлідства, гарады і замкі Беларусі, бюсты і медалі, зробленыя ў горнах выбітных дзеячоў Бацькаўшчыны. А. Белы – ініцыятар і арганізатор устаноўкі помнікаў: М. Багдановіча ў Яраслаўлі (1994, аўтар С. Вакар); А. Я. Багдановіча ў г. Халопенічы (1998, аўтар У. Лятун); у дварыку Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта Францішка Скарыны (1998, аўтар С. Адашкевіч); М. Гусоўскага (1998, аўтар У. Панцялеев); К. Тураўскага (1996, аўтар А. Прохараў). Еўфрасінні Полацкай (1999, аўтар I. Голубеў), “Дыспут: В. Цяпінскі і С. Будны” (2000, аўтар I. Голубеў); у менскай епархіі К. Тураўскага (1995, аўтар Ю. Платонаў); у Полацку Еўфрасінні Полацкай (2000, аўтар I. Голубеў); у г. Зэльва Л. Геніюш (2002, аўтар М. Інькоў), на сядзібе музея ў Старых Дарогах Л. Геніуш (2001, аўтар М. Інькоў), А. Бярозку (2001, аўтар У. Лятун), М. Багдановічу (2001, аўтар С. Вакар), А. Я. Багдановічу (2001, аўтар М. Несцярэўскі); М. Ермаловічу ў гарадах Старая Дарога і Маладзечна (2002, аўтар У. Мелехай). Уздельнік Устаноўчых з'ездаў БНФ, ТБМ. Сумесна з сябрамі клуба “Спадчына” у 1985 г. выступіў ініцыятарам звяроту ў ЦК КПБ, Саўмін БССР і ВС БССР аб устанаванні 125-х угодкаў студзенскага паўстання 1863 г. пад кіраўніцтвам Кастуся Каліноўскага. Адзін з прадстаўнікоў творчай інтэлігенцыі, якія падпісалі ліст ў ЦК КПСС аб стане беларускай мовы і культуры ў Беларусі. Адзін з актыўных заснавальнікаў таварыства “Бацькаўшчына”. Адзін з заснавальнікаў і Ганаровы сябар рэдкалегі беларуска-амерыканскага часопіса “Полацак”. Перадаў: Гомельскому дзяржаўнаму ўніверсітэту імя Францішка Скарыны для музея імя Францішка Скарыны 189 твораў мастацтва

Яўген Гучок

ПАМЕРЛА ЭЛЕАНОРА ВЕЦЕР

18 лістапада памерла мастацтвазнавец, даследчыца беларускіх абраозў Элеанора Іванаўна Вечер.

Э.І. Вечер - бранская беларуска - нарадзілася 22

травня 1932 года на ст. Клетня Бранскай вобласці. Уздельніца беларускага нацыянальнага руху 70-80-х гадоў XX стагоддзя. Адна з заснавальніц Музея старожытнай беларускай куль-

туры. На пэўным этапе аказвала дапамогу Зянону Пазняку ў яго даследчай дзеянасці.

Сакратарыят ТБМ выказвае шчырыя спачуванні родным і блізкім нябожчыцам.

Спраба ўкладання бібліографіі перакладаў Бібліі на беларускую мову

Імя	Год	Назвы кніг і выданин	Каментар
	1999	(Працяг. Пачатак у папяр. нумары.) Новы Запавет Господа нашага Ісуса Хрыста. Святое Евангелле паводле Марка. На чатырох мовах: грэчаскай, славянскай, рускай і беларускай: з паралельными месцамі. – Мн.: Выд-ва. Бел. Экзархата БПЦ, 1999. – [4], 156 с., [1] л. каляр. іл.	ISBN 985-65-03-15-9. Наклад 5 000.
Біблейская Камісія пры Беларускім Экзархце Маскоўскага Патрыярхата	2003	Святое Евангелле паводле Луکі на чатырох мовах: грэч., славян., рус. і беларус.: з парал. месцамі. - Мн. : Свята-Петра-Паўл. сабор, 2003. - 262, [4] с., [1] л. іл. - (Новы Запавет Господа нашага Ісуса Хрыста ; Кн. 3).	ISBN 985-6594-13-8. Наклад 1000 экз.
	2005	Святое Евангелле паводле Іаана на чатырох мовах: грэч., славян., рус. і беларус.: з парал. месцамі. - Мн. : Праваслаўн. прыход Свята-Петра-Паўл. сабора, 2005. - 198, [4] с., [1] л. іл. - (Новы Запавет Господа нашага Ісуса Хрыста ; Кн. 4).	ISBN 985-6594-19-7
	2007	Свяшчэннае Евангелле / [пераклад на беларускую мову]. – Мінск: Свята-Петра-Паўлаўскі сабор, 2007. – 303, [1] с., [4] л. каляр. іл.	ISBN 978-985-6594-25-3. Наклад 2500 экз.
	2010	Дзеянні Святых Апосталаў : на чатырох мовах: грэч., славян., рус. і беларус.: з парал. месцамі. - Мн.: Мінская фабрика калярова друку, 2010. - 271 с. - (Новы Запавет Господа нашага Ісуса Хрыста ; Кн. 5).	ISBN 978-985-454-499-1 Наклад 1000 экз. Па дабраславенні Мітрапаліта Менскага і Слуцкага Філарэта, Патрыярха Беларусі.
Кс. Ільдэфонс Бобіч (Пётра Прости) (пад рэд. кс. Адама Станкевіча)	1922	Niadzielasnia Ewanhieili i nawuki / Ildefons Bobic; pad redakcyjaj Ad. Stankiewica, - Wilnia, “Krynicia”, 1922. Casc 1 (Ad 1-aj niadzieli Adwentu da Wialikadni). - 69 s. C. 2: Ad 1 niadz. pa Wialikadni da X niadz. pa Zialonych Swiatkach - 73, [1] s. C. 3: Ad niadz. XI pa Zialonych Swiatkach da kanca Kascielnaha hodu - 66 s.	1922 (як і паводле выходных дадзеных саміх кніг). Паводле Ч. Сіповіча гэты пераклад быў зроблены на аснове перакладу “Лістоў апостальскіх” кс. Кан. Адама Лісоўскага (гл. Sipovic).
Кс. Вінцэнт Гадлеўскі	1938	Ewangelle na bialarskaj mowe. Peraklad i kamentar ks. Hadleuskaga Wincenta. – рукапіс у архіве г. Вільні, 1938.	Гл. Трацяк, Біблія, с. 44.
	1939	Catyry Evangelii i Apostalskija Dzei Peralazyu i padau wyjasnienni ks. mhr Vincent Hadleuski. – Wilnia, 1939. – 417 s.	Пад апрабатай віленскага каталіцкага архібіскупа Рамуальда Ялбжыкоўскага.
	1998	Чатыры Эвангеліі Пераклаў кс. В. Гадлеўскі. – Гародня: Гарадзенская Рымска-Каталіцкая Дыяцэзія, 1998. – 117, [2] с. <i>Паводле некаторых звестак Гадлеўскім быў перакладзены ўесь Новы Запавет і частка Старога Запавету.</i> (гл.: Гарун).	ISBN 985-6270-21-9 Наклад 500 экз.
	1949	Кніга прарока Данііла / пер. Л. Галяк. – Машынапіс, Лондан, 1949, - 31 ст.	
[1949-1950]		Кніга Рут / пер. Л. Галяк. – Машынапіс, Лёндан, б.д. [1950], - 7 ст.	
Леанід Галяк	1950	Кніга Экклезіяста або Казаньніка / пер. Л. Галяк. – Машынапіс, Лондан, б.д. [1950], - 14 ст. Кніга прарока Сафона / пер. Л. Галяк. – Машынапіс, Лондан, б.д. [1950], - 5 ст. Кніга Эстэр / пер. Л. Галяк. – Машынапіс, Лондан, 1950, - 16 ст. Кніга прарока Міхея / пер. Л. Галяк. – Машынапіс, Лондан, 1950, - 8 ст. Кніга Прыказкі Салімана / пер. Л. Галяк. – Машынапіс, Лондан, 1950, - 47 ст.	Машынапісы ў архіве бібліятэкі імя Францішка Скарыны, Лондан.
	2011	Кніга прарока Даніілы. Кніга Рут. Кніга Экклезіяста або Казаньніка. Кніга прарока Сафона. Кніга Эстэр. Кніга прарока Міхея. Кніга Прыказкі Салімана / пер. Л. Галяк. (перш публікацыя) – сайт “Часасловец”, 17.08.2011, http://chasaslovec.info/index.php?do=cat&category=galak .	

Працяг у наступным нумары.

Звіняць жаўрукі ў Чарнобыльскім небе

Фрагменты з дакументальнага рамана

**Чарнобыльцам —
жывым і адляцелым**

I

Падпалкунку запасу Серафіму Вераб'ёву дырэктар ЧАЭС Віктар Бруханаў павяліў па тэлефоне праз 29 хвілін пасля нязначнай аварыі. Вераб'ёў здзівіўся. Дырэктар звоніць сярод ночы. Штосьці незвычайнае на станцыі, дык чаму пан дырэктар звоніць па гарадскім тэлефоне, а не па стойцы цыбулярнага выкліку пасадных асобаў.

Бруханаў праз тэлефоністку выклікаў не ўсіх адказных кіраўнікоў, выбарачна. Незвычайнае асцярожнасць, страх, жаданне не падымаша лішнія панікі валодалі дырэктарам.

Праз дваццаць хвілін начальнік штаба грамадзянскай абароны ЧАЭС Серафім Сцяпанавіч Вераб'ёў на ўласнай машыне з Прыпяці прыбыў на станцыю. Убачыў дым і полымя над чацвертым рэактаром, ухапіў з сумкі прыбор ДП-5В, замераў уздоўні радыяці. Прыйбор бязлігасна зашальваў.

Якое ж было здзіўленне Вераб'ёва, калі ўбачыў, што прыбылы па выкліку кіраўнікі тапталіся побліз дзвярэй ховішча грамадзянскай абароны. Нікто не ведаў, дзе і ў какіх ключах ад уваходу. Яны былі ў начальніка змены. Усе чакалі Вераб'ёва.

— Сітуацыя жахлівая. Чакаць не патрэбна. Даўно маглі ўзламаць замок, — Вераб'ёў адчыніе дзвёры.

— Жахлівая... Не пераганайце.

— Вы не дагінаеце, — пярэчыць Вераб'ёў, спасылаеца на дазіметр.

Адносіны Вераб'ёва з кіраўніком АЭС сапсаваныя даўно. Любую прапанову начальніка грамадзянскай абароны кіраўніцтва ўспрымала крытычна, часцей ігнаравала. Паставіць нарэшце дазіметрычныя кропкі вакол усёй станцыі — паспешца, німа часу; далей перанесці, на патрэбныя адлегласці — паспешца. Закупіць дастатковую колькасць сучасных дазіметраў, рэспіратараў “АСТРА” ці “Пялястак” — пра што вы гаворыце, падпалкунік, да якой аварыі вы раптуюцесе? Атамная станцыя СССР нявыбухнья.

Вераб'ёў адчыніў уваходны і герметычны дзвёры, упусціў ўсіх у ховішча, задраў першыя і другія дзвёры.

— Для чаго нас замыкаць?

— Радыяція высокая, вельмі.

Бруханаў з раздражненнем параіў Вераб'ёву выкінуць сапсаваны дазіметр, наогул начальніка штаба грамадзянскай абароны ніхто не

ўпаўнаважваў мераць уночы радыяцію.

Дзве гадзіны трывалаць пяць хвілінаў.

— Аб'яўляю ўсіму кіраўніцкаму складу: пачынаюцца чарговыя вучэнні па грамадзянскай абароне, — выдаў дырэктар.

Пакуль знайшлі, прынеслі адпаведныя папкі, прыйшло дваццаць хвілін. Упарты Вераб'ёў пакідаў усіх, без дазволу. Яшчэ раз перамеравае дозы навокал.

Непасрэдны начальнік штаба грамадзянскай абароны станцыі галоўны інжынер Мікалай Фамінік параіў Вераб'ёву заставацца з кіраўніцтвам, быць актыўным удзельнікам вучэнні па грамадзянскай абароне, а не расходжвацца па тэрыторыі.

— Мы цябе пакуль яшчэ не знялі, — працадзіў дырэктар. — Мітусішся шмат.

Вераб'ёў непаслухмяна выйшаў. Прыйшоў праз пяць хвілін, аб'явіў: радыяція павялічівасць, зашак сходу. Памераў радыяцію ў ховішчы — зазначыла тое ж, лічбаў дазіметра не ставала. Дзвёры прыягло выхадзе ніхто не зачыняў.

Яшчэ да выхуку на ноць была ўключана сістэма мясцовых вентыляцій для праветрэвання і сушкі канструкціяў ховішча, яна размішчалася ўнізе адміністрацыйна-бытавога корпуса, радыяційна заране паветра фільтравентыляція ўсмоктвала ўнутр бу dynika, асабліва ў ховішчы.

Бруханаў распарадзіўся выдаць усім спрацьгазы, падняць па трывозе фармаванні грамадзянскай абароны станцыі.

Сабраць грамадзянскіх абаронцаў практична не ўдалося да раніцы. Дасюль ноччу іх ніхто не трывожыў, не трэніраваў. Толькі пад раніцу асобныя прыбылі на станцыю, не ў адміністрацыйны корпус.

У дзве гадзіны сорак хвілін Вераб'ёў заяўві Бруханаву, што патрэбна пра здарэнне не аб'яўці дзяжурнаму штаба грамадзянскай абароны Кіеўскай вобласці. Дырэктар рэзка запярэчыў: німа чаго біць у званы, пачакаем — не прагадаем, нязначны пажар хутка пагасім уласнымі сіламі. Бачыць уздыблены рэактар і цвердзіць тое ж — аварыя нязначная, самі справімся, пачакаем.

Непакорны Вераб'ёў з суседніага пакоя далажыў пра аварыю ў штаб грамадзянскай абароны Кіеўшчыны. Бачыў, на яго злуючы дырэктар і галоўны інжынер, тым не менш выконваў абавязак.

— У нас не прости па жар, радыяційны след ад рэактара прайшоў на ўскрайну Прыпяці. Неабходна тэрмінова абвясціць жыхарам, — паўторна даводзіць пярэчнікам Вераб'ёў.

Зноў пазваніё у Кіеў, далажкы.

Дзяжурны змены на АЭС Акімаў выклікаў гарадскіх пажарных адразу пасля выхуку. Яны прыбылі апературу. Кіраўнік пажарных маёр Цялятнікаў разгубіўся, каманда спышалася, не захапіла сродкаў спецаховы, прыбораў разведкі ДП-5В. Касцюмы Л1 і, нават, супрацьгазы не ва ўсіх. На самай станцыі іх практична не было. Стараныя дасведчаныя пажарнікі ехалі на атамную станцыю тушыць агонь, як на пажар запалавелай хаты куды ў вёску.

Пры бегу да сховішча, дзе былі сродкі спецаховы (Н3), маёр Цялятнікаў і Вераб'ёў бачылі гарэлью кускі графіту, там-сям дымеў асфальт.

Намесніку дырэктара

АЭС па навуцы Вераб'ёву скажаў пра дымны графіт на тэрыторыі. Той не расцяміў адбылі.

— Кацвёрты рэактар не працуе, нікага графіту нідзе не можа быць. Вам ўсё здаўся. Не ўносіце паніку, не распаўсюджвайце байкі, — груба рэзнуў Вераб'ёву галоўны інжынер Мікалай Фамін.

З пяці да паловы шостай начальнік лабараторы Іван Карабейнікаў па загаду дырэкціі таксама мераў узроўні радыяцій — на станцыі, прампрацьцю. Дадзенія ўслед за Вераб'ёвым далажкы дырэктару, галоўнаму інжынеру. Лічбы занізіў у сотні разоў.

— Панікёрыць Вераб'ёў, распаўсюджвае хлуслівія чуткі, — заяўві Карабейнікаў.

Начальнік штаба грамадзянскай абароны ЧАЭС узяў інжынера Яўгена Салаўёва, паехаў на чарговую разведку. Побліз адміністрацыйна-бытавога комплексу вакол чацвертага энерграбока прыборы зашакальвалі па-зварынаму. Нічога не аб'яўляючы кіраўніцтву, узмакрэлы Вераб'ёў правёў разведку па вялікім радыусе дарогі на Прыпяць.

На перакрыжаванні стаяў міліцыянер, без усякіх ахойных сродкаў. Вераб'ёў падаў яму неадкладна пакінуць пост, вялікая заражанаць. Міліцыянер не паслухаў дазіметрыста. Пра радыяцію нічога не чуў, а начальства загадала стаяць, нікога не пускаць.

У шэсць гадзін дваццаць пяць хвілін Вераб'ёў далажкы ў вінікі чарговай разведкі кіраўніцтва. Бруханаў страшным лічбам зноў не павернуў:

— Сыходзь з станцыі, панікёр! Абыйдземся без цябе.

Інжынер Салаўёў паведаміў пра крыкі на Вераб'ёва сакратару парткама. Той абыякава выслушаў дазіметрыста, адмовіўся хоць што рабіць:

— Пераконвайце дырэктара.

Невуцтва і безадказнасць, страх і няўмение ацэні-

ваць сітуацыю ў кіраўнікі ЧАЭС. Нікі прафесіяналізм людзей, якія ў першыя гадзіны аварыі малі шмат зрабіць для выратавання народу, аблігчэння яго лёсу, адключэння станцыі выявіўся і ў тым, што ніводны з трох астатніх блокаў АЭС не быў адключаны. Першы, другі, трэці рэактары працавалі. Чацвёрты рэактар гарадзё, трывалаць пажару на даху і пляцоўках, а трэці рэактар, які быў пад адным дахам з чацвёртым, выдаваў энергію, рабочыя завіхаліся на працоўных месцах.

Дырэктар станцыі адбіў тэлеграмы ў Кіеў: на станцыі нязначнае здарэнне, пажар, загінулі два чалавекі, абстаноўка нармалізуецца. Людзі ў гарадах Прыпяць, Чарнобыльскі АЭС: нічога сур'езнага ніяма. Загінулі два* чалавекі. Радыяція на станцыі не перавышае 3,6 Р/г, у горадзе Прыпяць — 45-70 МР/г. При норме 7,0 Р/г.

Акурат у гэты час медсанчастка горада Прыпяць

была запоўнена радыяційна

абпрамененімі людзьмі, у

асноўным персаналам станцыі.

У першы дзень выхуку ў Кіеве многія адказныя ўжо атрымалі паведамленне ваеных, дазіметрыстаў, медыкаў пра фактычнае становішча на станцыі.

Старшыня Кіеўскага

абласнога Савета народных

дэпутатаў Іван Плющык заін-

тніўся пра эвакуацію народу.

Яго дружына асадзіла.

Аб'ектыўка. Кіраўнікі Чарнобыльскай атамнай у экстрэмальных умовах мелі права сваёй улада, без нікіх узгадненняў, прыняць рашэнне пра неадкладную эвакуацію насељніцтва і персаналу станцыі.

Што валодала кіраўнікі ЧАЭС? Страх і невуцтва, няўмэнства мысліць, дзіячае жаданне адцигніць пакаранне.

II

Уранку пасля начнога выхуку ў Чарнобыль прыбылі вялікія госці. Сход асобы пасаднікаў з кіраўніцтва Савета Міністраў Украіны, Кіеўскага аблакама кампартыі, абласнога Савета народных дэпутатаў, аператыўных груп штабоў грамадзянскай абароны Украіны і вобласці выліўся ў перапалку.

— Патрэбна абараняць насељніцтва. Неадкладна інфармаваць жыхароў Прыпяці, Чарнобыля, прылеглых раёнаў аб правільных паводзінах у радыяційной абстаноўцы, — у каторы раз настойваў генерал-лейтэнант Мікалай Станіслававіч Бандарчук*, начальнік грамадзянскай абароны Украіны.

— Патрэбна абараняць насељніцтва. Неадкладна інфармаваць жыхароў Прыпяці, Чарнобыля, прылеглых раёнаў аб правільных паводзінах у радыяційной абстаноўцы, — у каторы раз настойваў генерал-лейтэнант Мікалай Станіслававіч Бандарчук*, начальнік грамадзянскай абароны Украіны.

— Нельга сеяць паніку. Вы хочаце пужыць народ? — не аргументаваў, наступаў на меснік старшыні Савета Міністраў Украіны Нічыпар Феанавіч Нікалаеў. — нічога не паведамляць.

— Нельга сеяць паніку. Вы хочаце пужыць народ? — не аргументаваў, наступаў на меснік старшыні Савета Міністраў Украіны Нічыпар Феанавіч Нікалаеў.

— Нельга сеяць паніку. Вы хочаце пужыць народ? — не аргументаваў, наступаў на меснік старшыні Савета Міністраў Украіны Нічыпар Феанавіч Нікалаеў.

— Нельга сеяць паніку. Вы хочаце пужыць народ? — не аргументаваў, наступаў на меснік старшыні Савета Міністраў Украіны Нічыпар Феанавіч Нікалаеў.

— Нельга сеяць паніку. Вы хочаце пужыць народ? — не аргументаваў, наступаў на меснік старшыні Савета Міністраў Украіны Нічыпар Феанавіч Нікалаеў.

— Нельга сеяць паніку. Вы хочаце пужыць народ? — не аргументаваў, наступаў на меснік старшыні Савета Міністраў Украіны Нічыпар Феанавіч Нікалаеў.

—

(Працяг. Пачатак у папяр.
нумары.)

Толькі цяпер звярнуў увагу, што кнігі Адама Мальдзіса на маёй паліцы стаяць побач з кнігамі яшчэ аднага творцы, блізкае знаёмства з якім падараў лёс, - Кастуся Тарасава.

Карэнны мянчук, ён з дзяцінства ў асяродку блізкіх чуў рускую мову, а зредку - польскую, вучыўся ў рускамоўнай школе, рускамоўныя сябры і знаёмыя, у інстытуце, тэхнічным, -выкладанне таксама ж рускамоўнае. Тым больш дзівіць, што ён урэшце стаў не толькі адным патрыётам Беларусі, гэта ўласціва для многіх разумных яе насељнікаў, вартавага, што самаоху пачаў выучыць беларускую мову і актыўна на ёй размаўляць. Нарэшце і публістычныя артыкулы пачаў пісаць па-беларуску. А вось у сваёй мастацкай прозе так і застаўся рускамоўным, надта ж гэта тонкі інструмент у майстэрні літаратора - слова.

Першая з падораных Кастусем кніг - аповесць "День рассення", пра Грунвалдскую бітву 1410 года: "Дорогой Эрнест, очень рад, что твоё пожелание об ответном автографе исполнилось скоро. Мне очень приятно подарить эту повесть тебе - ангелу-хранителю, единомышленнику, другу. Дружески и с любовью - Костя". Год 1980 -бы.

Самай жа "зачытанай" стала наступная кніга Канстанціна - "В час Стрельца", яе прасілі і родзічы, і ў сына сабрьшкольнікі. Яшчэ б: дэтэктывы ў савецкі час не такой якасці былі асабліва запатрабаваныя масавым чытаем, а тут жа і сюжэт востры, і фактура цікавая, і ўсё зроблена на высокім інтэлектуальным і літаратурным узроўні. Надпіс на тытульным лісце: "Дорогому Эрнесту Ялугіну з дружескими чувствами благодарный Конст. Тарасов. 20.07.1981".

Як і грунвалдская даволі цяжка праз цэнзурныя рагаткі праходзіла кніга, састаўленая з гістарычных аповесцяў, пачынаючы з "Трох жыццяў Рагнеды", - "Странствие в тесном кругу". Нават у афіцыйных рэзінэнтэў выдавецтва запрасіла спецыялісту-антаганісту: дэмакратычна настроенага, блізкага па духу да дысіэнтэтра эрудыта доктара гістарычных навук А.П. Грыцкевіча і кансерватора бальшавіцкай закваскі, сумнавядомага яшчэ з часоў пагрому "нацдэмаў" Алеся Кучара. Аўтограф тут ужо на беларускай мове: "Эрнесту Ялугіну - майму сябру і аднадумуц, маленавітаму пяру нашай гісторыі з пажаданнямі щасці і здароўя, творчага плёні і на ўспамін пра нашу сумесную працу і намаганні зрабіць здабыткі вядомымі чытаму. Кастусь Т. Каляды 1986 г."

Што і казаць, шчодра. Асабліва ўлічваючы харкатар Тарасава: звычайна ў паводзінах, пры размове стрымана-іранічнага.

Асемлюся абазначыць аўтограф у якасці аўтаномна існага літаратурнага жанру, у якім асабліва выразна, бывае міжволі выяўляюча індывіду-

УСПАМІНАЮЧЫ АЎТОГРАФЫ

альны ўласцівасці духоўнага настрою аўтара.

Добра, калі аўтографаў некалькі. Але і "аднаразавы" ды яшчэ "зарочна", як здарылася з атрыманым ад паэта з Гародні Алеся Чобата, можа засведчыць пра многае. А пачалося з таго, што я аднойчы ў асяродку літаратораў-журналістаў сказаў, што ў захапленні ад вершаў гэтага паэта, іх энергетыкі, высокай гістарычна-грамадзянскай роспачы беларуса ад жлобскіх паводзінай сваіх суйчыннікаў, аднак у звязку з глыбока прыхаваным аптымізмам, хация, здавалася ба, на чым ужо я і тримацца. І вось аднойчы пудоўны чалавек Ірына Платонаўна Крэн, пачаў уже нябожчыца, у якой былі цесныя творчыя сувязі з гарадзенцамі, працягвае мне кніжачку ў сціплай папяровай вокладцы:

- Гэта вам з Гародні на міленіум.

А было тады толькі што ўрачыста-сусветна азданчана 2-тысячагоддзе існавання чалавечтва ад часу нараджэння Ісуса Хрыста.

Шрыфт на тытульным лісце пад старажытна-беларускі: "Тутэйшая сага". Аўтограф: "Эрнесту Ялугіну - мae Выбраныя верши за дзесяць гадоў. А. Чобат". Лапідарна-стрымана, а колькі за гэтым змястоўніці. Па-першай, адчуваючы годнасць асобы. У той жа час прыхаваная павага да адрасата, асабіста незнамага, але нешта з твораў якога аўтара ведае і вось дзеліцца сваім, самым дарагім, назапашаным ажно за дзесяцігоддзе працы. Што ні верш - маленьki шэдзёр. Упэўненае валоданне пазыційнай тэхнікай, тонкае пачуццё рытму, нечаканасць рыфмы... І ў катоўры раз перачытаючы, заўсёды нанова адчуваю высокую аўтарскую горыч-іронію грамадзяніна-партыёта за радкамі:

Эх, і ўдарылі

Сапегі на Агінскіх!

Oх, і ўмазалі

Агінскія Сапегам!

I чакае пан Агінскі

палкоў рускіх,

I чакае пан Сапега

палкоў шведскіх...

Неба стала з аблачынку -

во як б'емся за айчынку!

За дзяўчынку так не б'оцца.

Во як б'емся - аж смяёмся!

.....

Папялішчы на Айчыне.

Здраднік сохке на асіне...

Пётр рагоча ў Пециярбурзе.

Нешта неяк недзе будзе.

Едзе вош на мужыку.

Шляхта разам - у шынку.

("Паўночная вайна")

А як прамінучь гэтае,

пра Станіслава-Аўгуста Панятоўскага, апошняга караля

Рэчы Паспалітай "абодвух

народаў":

.....

Вось Панятоўскі!

Быў прыродным беларусам -

бо нават прозвічча сваё

нісаў прац "у"

I на вякі вякоў

яму за гэта слава!

I памяць вечная

пра шырэйшы з дабрынёй!

Бо ён даваў усім

налева і направа

Паводле звычаю

мікі нашай вяскаўніцей...

А то ж спакою не было даўней,

моі Божкі,

Шумеў чарот і дрэвы гнуліся,

пса маць!

Ды беларус аздін

Сапраўды толькі можа

Рэч Паспаліту

на тры канцы раздача.

Гэта пра тры падзелы

Рэчы Паспаліт Расіяй, Аўстрыяй і

Прусый.

А гэта пра Каяловіча і

нацыянальную здраду "лі

цвінаў":

"Ні мовы няма, ні народа,

Нікто нічога не хоча.

А шляхта крачыць: свабода!

I Польшчай

заслеплены вочы..."

Сапраўды, як заўважыў у Нобелеўскай лекцыі Іосіф Бродскі, добры паэт з'яўляецца СКАРАБА НАЦІІ.

Аўтограф Уладзіміра Арлова на кніжцы ягоных гістарычных аповесцяў "Час чумы" мог бы падацца, быцьшы аўтар пазірае на таго, каму робіць дарчы надпіс, з вышыні п'едэсталу мэтра, ці як бывае, калі нехта, працягвае руку

для поціску, глядзіць некуды ўбок, бо гэта, канешне, гожа, аднак жа, аднак жа: "... зь вераю ў тое, што ўсе пошасыці раней і пазней мінуцца, і Беларусь будзе заўсёды..." Мог бы, паўтаруся, каб напачатку не было слоў, адназначна афарбаваных "індывідуальнай" канкрэтыкай: "Дарагому Эрнесту Ялугіну..."

Выдатны паэт Але́сь Разанаў, які хоць і мае ўстойлівую славу майстра краху "падсушаных" паэтычных афарызымаў у стылі Гётэ, аўтограф на кнізе "Сума немагчымасці" робіць ад пачатку да канца скіраваным на асобу таго, каму напісаная прызначае: "Ты, што маю, дзяляся з Эрнестам Ялугінам. Аўторак перад Вялікаднем 2010".

І яшчэ на адной сваёй кніжцы - "Рэчайнасць" гэтак жа лапідарна-змястоўна - чым не аўтарскі зном, створаны ў тэшэ экспромта: "Існаў, што сталася рэччы: Эрнесту Ялугіну - Але́сь Разанаў. Галерэя

"Ў".

Менавіта ў гэтай кніжцы ёсць паэма, якую іншым разам перачытаю, настройваючы сябе на заглыбленне ў даўніну, - "Усяслаў Чарадзей", пра полацкага князя. Загадка мінулага, які вызначае аўтар,

"Цень,
Які не дае
Мінуму стаць
Назаўсёды мінулым,
А будучыні -
Нічый".

Іншым разам аўтографы з'яўляюцца зусім ужо нечаканымі, ад розных аўтараў, але адно іх яднала - гістарычны час, а яў ім па нейкіх прычынах заўважаны суйчыннікам, каб пасля прыязнисці перарабіцца ў творчча сяброўства. Так здараўлася і тады, калі яшчэ ў савецкі час я быў запрошаны на Менскі аўтазавод па лініі тамтэйшага прафсаюзнага камітэта

на сустречу з кнігалюбамі. Мяне апекаваў малады прафсаюзны функцыянер Мікола Лавіцкі, які аказалася, добра дасведчаны ў айчыннай гісторыі і літаратуры. Затым ў лёсавызначальны перыяд імклівага развалу СССР мы зноў акказаемся побач - і тады, калі якім чынам, я не здзівіла б, каб гэта сабралася ў книгу добраў публіцыстыкі.

Кніга сапраўды з'явілася, з "публіцыстычнай" панальнасці назвай - "Радзімы покліч". Адна разгарнуўшы яе, я ўбачыў, што дорыць мне свой здабытак паст! Ды і змешчаныя там жа ўспаміны - палубнавартасная проза, толькі дакументальная, чым асабліва і каштоўна.

А на тытульным лісце дарчы надпіс, які прыводжу не з меншай збягнутасцю, што ад аўтографа Кастуся Тарасава: "Дарагому і вельмі паважанаму Эрнесту Ялугіну, шчыраму, сумленнаму Грамадзянину нашай Бацькаўчыны, беларускаму пісьменніку, самаданнаму ваяру за роднае Слова, ветэрану Адраджэння і Таварыства беларускай мовы, майму старэйшаму сябру..."

Няўмка перапісваецца ухвалыння для маёй сціплай асобы словы, аднак ці ж абыдзешся без цаглін, будуючы камяніцу?

Другі такі выпадак наўвея болей нечаканы. На пачатку эпохі палітычнай "перабудовы" часта адбываліся публічныя спрэчкі паміж дэмакратычнай і абаронцамі бальшавіцкага савецкага рэжыму. А сярод апошніх асабліва вылучаўся як добра "падкаваны" і таленавіты палеміст сакратар Менскага гаркаму КПБ, кандыдат гістарычных навук Пётр Краўчанка. У палеміку з ім на адкрытых магадніных партходах у Доме літаратора ўзвязаўся і я. Мінулі гады, настала новая эпоха, і вось аднойчы на імпрэзе ў Палацы мастацтва, здаеца, з нагоды 100-годдзя з дня нараджэння выдатнага Барыса Кіта падыхдзіць Краўчанка, вітаеца і кажа, што з вялікім захапленнем прачытаў мою дакументальна-мастаку аповесць пра т

Вандраванне выставы АМ-ББ “Маю гонар” па Латвії

Сёлетні год для Аб’яднання мастакоў-беларусаў Балты “Маю гонар” юблейны. Дваццаць год таму 12 студзеня 1991 г. у Рызе ў майстэрні аўтара гэтых радкоў, якую яшчэ называлі “Беларускай хаткай”, дзе пабывалі ў савецкі час славутыя беларускія пісьменнікі, паэты, мастакі, гісторыкі, артысты, было заснавана гэтае аб’яднанне. Нажаль, тая майстэрня больш не існуе з-за таго, што з адраджэннем незалежнасці Латвіі адабраныя ў савецкі час дамы гаспадароў былі вернуты іх нашчадкам, у той лік трапіў дом, у якім мясцілася “Беларуская хатка”. Аднак, адраджэнскі дух таго часу застаўся ў аб’яднання, і яно працуе папаўняючы свае шэрагі новымі мастакамі-беларусамі. Аб гэтым сведчыць яго сёлетнія выставы.

З траўня і да верасня гэтага года юблейная выставка “Маю гонар” працавала ў Рызе ў Цэнтры культуры і народнага мастацтва Рыжскай Думы “Рытумс”. На выставе былі паказаны творы 18 мастакоў аб’яднання. Гэта працы Анатоля Ермаковіча, Ларысы Лойкі, Алены Лаўрыновіч, Васіля Малышчыца, Ганны Пейпіні, Вячкі Целеша і Алены Мельнік з Латвіі, з Летувы Алега Аблажэя, з Эстоніі Маргарыты Астраумавай, Генадзя Курлянкова і Людмілы Прыбыльскай, са Швецыі Яна Кузьміцкага.

На адкрыцці юблейнай выставы мастакоў віншавалі Латвійскае таварыства беларускай культуры “Світанак”, Рыжская беларуская асноўная школа, школьны ансамбль “Вавёрачка”, ансамбль беларускай песні “Вытокі”, Асацыяцыя нацыянальных культурных таварыстваў Латвіі імя Іты Казакевіч, беларуская амбасада ў Латвіі, фірма “Рада”, прадстаўнікі іншых нацыянальных культурных таварыстваў. Віншаванне з юбileем прыслалі Згуртаванне беларусаў свету “Бацькаўшчына”, Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны з Беларусі.

Выставу наведалі тысячы рыхкан і гасцей горада, пакінуўшы запісы падзякі мастакам ў кнізе водгукаў на розных мовах. Добрыя словаў ў адрас мастакоў пакінуў і Пасол Рэспублікі Беларусь у Латвіі спадар Аляксандр Герасіменка, а таксама турысты з Беларусі і інш. Пры падтрымцы Рыжскай Думы, фірмы “ADT”, а таксама беларускіх прадпрымальнікаў Янкі Кабановіча і Васіля Трафімчыка была выдадзена юблейная брашура “Маю гонар”.

Пасля выставы ў Рызе экспазіцыя ад’ехала ў Латгальскі край Латвіі дзе спрадвечна побач з латышамі прафы-

ваюць беларусы. 8 верасня адбылося адкрыццё выставы аб’яднання ў горадзе Рэзэкнэ ў Латгаліскім культурна-гісторычным музеі. Мастакоў віншавалі дырэктар музея спадарыня Анастасія Страўпта, кіраўнік Мастацкага аддзела музея Інга Дундураў, дырэктар Рэзэкнэнскага мастацкага каледжа, прафесар Латвійскай акадэміі мастацтваў вядомы жывапісец Освалдс Звэйсал-ніекс, студэнты мастацкага каледжа і інш.

На жаль на адкрыццё гэтай выставы не прышлі прадстаўнікі мясцовай беларускай суполкі, спаслаўшыся на тое, што ў іх сваё мерапрыемства, і яны не могуць прыслаць ні аднаго прадстаўніка, каб павіншаваць беларускіх мастакоў. Праўда, яны не забылі перадаць нам на памятку падарунак - аўдыёдыйск з запісам “Беларусь”, які быў прадмантранстраваны перад адкрыццём выставы.

Пад час адкрыцця выставы беларускія мастакі Аліна Літвіненка, Вячка Целеш, Алену Мельнік, Васіль Малышчыца, Пётр Худабронак і Алену Раманенка паказалі латгаліцам як яны шануюць сваю мову, праспяўваўшы песню “Цячэ вада ў ярок” пад акампанемент гітарысткі, барда, паэткі і мастачкі Алены Раманенка. Імпрэзу завяршыў прыемны гоман беларускай, латышскай і расейскай мовы пад звон бакалаў шампанскага ў час традыцыйнага фуршта.

Пасля экспазіцыі ў горадзе Рэзэкнэ выставка павандравала далей па Латгаліі бліжэй да беларускай мяжы і 15 кастрычніка ў выставачнай зале Лудзанскае краязнаўчага музея адбылося яе адкрыццё. На ўрачыстасць сабраліся мясцовыя жыхары - прыхільнікі мастацтва, прадстаўнікі мясцовай улады, а таксама беларускія гості з Наваполацка, сакратар па культуры беларускай амбасады ў Латвіі спадар Іван Грыневіч, а таксама консул Генеральнага консульства Беларусі ў Даўгаўпілсе спадар Юры Даўдаўскі.

Дума Лудзанскае краю і музей зрабілі ўсё, каб адкрыццё выставы сталася святам для горада і для нашых мастакоў. З іх падтрымкай быў выдадзены каляровыя буклеты аўдзянні і запрашэнні. Да праграмы адкрыцця выставы Дума Лудзанскае краю прымеркавала падпісанне двухбаковага пагаднення аб супрацоўніцтве паміж Наваполацкам і Лудзім. Дамовы падпісалі старшыня Думы спадарыня Аліна Гендэле і старшыня Наваполацкага гарадскога выканавчага камітэту спадарыня Наталля Качанава.

Адкрыццё выставы зрабіў навуковы супрацоўнік

музея Валеры Дзевалтоўскі, а беларускіх мастакоў, якія прыехалі з Рыгі - Ірыну Трумпель-Сабалеўскую, Алену Мельнік, Алену Раманенку, Вячку Целеша і Васіля Малышчыца кветкамі і падарункамі віншавалі старшыня Думы Аліна Гендэле і дырэктар музея Інга Прывкуле. Прыемнай была навіна для Васіля Малышчыца, калі дырэктар музея паведаміла, што яго карціну “Ефрасіння Полацкая” напісаную манументальна, як святую апякунку Беларусі, у спецыяльнай драўлянай раме з разъбой беларускіх сімваліў ручніка, зуброў і Пагоні, пасля выставы хоча набыць музей. Фотамастачка Алена Мельнік у гэты ж дзень падаравала музею сваю працу “Бабуля з Палесся”. Яшчэ чатыры мастакі - Алену Раманенку, Алену Лаўрыновіч, Ірыну Трумпель-Сабалеўскую і Вячку Целеш у знак падзякі за арганізацыю выставы таксама вырашылі пакінуць па адной працы музею.

Музичную частку імпрэзы на акардыёне забяспечваў педагог музычнага каледжа Барыс Іваноў. Мастакі дзяякавалі гаспадарам, а мастакі, паэт і бард Алену Раманенку праспяўвалі адну са сваіх песен.

Кіраўнік АМ-ББ “Маю гонар” падзякаў Думе Лудзанскае краю, дырэктару і супрацоўнікам музея, за дапамогу і магчымасць беларускім мастакам паказаць свае творы ў гэтым цудоўным латгаліскім горадзе багатым беларускай гісторыяй. Нагадаў прыступным пра тое, што менавіта ў Лудзы ў 1922 г. Беларускае культурна-асветнае таварыства “Бацькаўшчына” адкрыла першую Беларускую дзяржаўную гімназію ў Латвіі, сёлета гэту таварыству адзначаецца 90 - годовы юбілей. Лудзанскі край, г. Лудза (Люцын) звязаны з жыццём і творчасцю вядомых беларусаў Латвіі. У містэчку Пасіне нарадзіўся вядомы беларускі паэт, пераходчык, фолькларыст Пятро

Сакол. Пад час вучобы ў беларускай гімназіі ў 1923 г., менавіта ў гэтым горадзе ім былі напісаны верш “Беларускі сіяз” прысвячаны нашаму бел-чырвона-белому сімулу, патрыятычны верш “Сыны народу”, “Люцынскі замак”, і інш. Апошні быў прачытаны выступоўцам пад час гэтай імпрэзы. Дарчы, гары і захаваныя рэшткі муроў Лудзанскае замка знаходзяцца непадалёку ад музея, дзе праходзіла адкрыццё выставы. Присутнім быў паказаны фотакопія партрэта Пятра Сакала на фоне гэтих муроў, напісанага ў 1980 г. Вячкам Целешам. На жаль гэты партрэт на цяперашній выставе не змаглі ўбачыць жыхары горада, бо ён знаходзіцца ў Менску ў музей Педагагічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка. У Люцынскай беларускай гімназіі вучыліся скунцілар Лявон Тамашыцкі, мастак Міхась Калінін, святар рыжскай царквы Мікола Трубяцкі. Тут жылі і працавалі ў гімназіі Сяргей Сахараў, Вольга Сахараў (Нікановіч), Кастусь Езавітав, Уладзімір Пігулеўскі.

Беларускай гісторыяй багаты, не толькі горад Лудза, але і ўсё Латгалія таму, што да 1920 г. да стварэння незалежнай Латвійскай Рэспублікі гэты край ўваходзіў у беларускую Віцебскую губернію. Са стварэннем латвійской дзяржавы беларусаў у Латвіі налічвалася 70 тысяч, найбольшая частка іх працавала менавіта ў Латгаліі. Таму не дзіўна, што калі тут 90 год назад было створана беларускае таварыства “Бацькаўшчына”, дзяякуючы мясцовым патрыётам беларусам Кастусю Езавітаву, Сяргею Сахараў і іх паплечнікам, якія працягвалі ідэалы незалежнай БНР, у пачатку 1920-х гадоў ў Латгаліскім краі працавала больш за 50 беларускіх школ, беларускія гімназіі ў Лудзы і Даўгаўпілсе, а пад час нямецкай акупацыі Беларускай гімназіі ў Індрэнэ. Вучні і

адраджэнне беларускай культуры і асветы ішло толькі пад нашымі гістарычнымі сімваламі: бел-чырвона-белым сіязам і гербам “Пагоня”, абычай сведчыць сямейная і архіўная здымкі, выданні беларускага адраджэння ў Латвії.

Я мяркую, што ў большасці справа адраджэння беларускай культуры, мовы і нацыянальной гісторыі ў Латвії залежыць не толькі ад мясцовых беларусаў, але і ад тых, хто кіруе суполкамі. У 1990-х гадах міністрам культуры Латвіі быў маэстр Раймонд Паўлс, і калі яму задалі пытанне, чаму ён - музыка і кампазітар - узначаліў міністэрства, то ён адказаў: “Культурай павінен кіраваць спецыяліст культуры”.

Мастацтва гэта таксама адна з неад'емных частак нацыянальной культуры. У выступленнях пад час адкрыцця юбілейных выставаў, у інтэрв'ю газет і тэлебачання засёдкі падкрэслівалася, што аўдзяннне “Маю гонар” было створана ў 1991 г. для таго каб дапамагаць беларускім суполкам ў Балтыйскім рэгіёне адраджаць сваю нацыянальную культуру, мову і спадчыну, для захавання сваёй беларускай эдэнтычнасці, дапамагаць у інтэграцыі беларусаў у балтыйскія дзяржавы.

Адкрыццё юбілейной выставы “Маю гонар” заўсёды было святам не толькі для мастакоў, а і для суполак культуры, для беларусаў Латвіі, Летувы і Эстоніі, для ўсіх сяброў як латышоў, так і іншых нацыянальнасцяў, якія заўсёды прысутнічалі на прэзентацыях нашых вернісажаў.

Адроджэнне выставы ў Лудзы для мастакоў і прысутніх таксама было радасным святам. Пасля ўрачыстасці ў музее, сонечным суботнім днём адбылася цікавая экспкурсія па горадзе, размалёваным залатай восенню. Пасля гэтага гаспадары горада частавалі беларусаў сваімі смачнымі латгаліскімі стравамі, латгальскай вясковай кавай, у якой адчуваўся прыемны смак і пах смажанага ячменю ды дубовых жалудоў сёлетнай цэплай прыгожай восені.

Мастакі з добрым настроем вярнуліся ў Рыгу, а выставка засталася яшчэ працаўніцтвам, знаёміць жыхароў і гасцей горада з творамі балтыйскага беларускага мастацтва.

Сапраўднае мастацтва, дакрананне да яго, збліжае чужых людзей, народы і нацыі, у гэтым нашыя мастакі яшчэ раз пераканаліся.

Вячка Целеш,
старшыня Аб’яднання
мастакоў – беларусаў
Балты “Маю гонар”.

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.

231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.

Газета падпісана да друку 21.11.2011 г. у 10.00. Замова № 2258.

Аб’ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 2000 асобнікаў.

Падпісны індэкс: 63865.

Кошт падпісі: 1 мес.- 3100 руб., 3 мес.- 9300 руб.

Кошт у розницу: па дамоўленасці.

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:
Алена Анісім, Юрэсія Бабіч, Вінцук Вячорка, Юрэсія Каласоўскі, Ірына Марачкіна, Леакадзія Мілаш, Максім Новік, Язэп Палубяцкі, Алеся Петрашкевіч, Аляксей Пяткевіч, Уладзімір Содаль, Станіслав Суднік, Павел Сцяцко, Алег Трусаў.

<http://nashaslova.mns.by/>
<http://pawet.net/>

Заснавальнік:

ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб реєстрацыі № 908 ад

18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакцыі:

231293, Лідскі р-н, в. Даліна.

Адрас для паштовых адправлений:

231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: naszaslova@tut.by